

TÄYDENTÄVÄN JA EHKÄISEVÄN TOIMEENTULOTUEN SOVELTAMISOHJEET

Etelä-Pohjanmaan kunnissa

Etelä-Pohjanmaa 2022

SISÄLLYS

1. YLEISTÄ.....	3
1.1. Tuen hakeminen.....	3
1.2. Tuen myöntäminen	4
1.3. Päätös.....	4
2. TÄYDENTÄVÄ TOIMEENTULOTUKI (ToTul § 7 c)	5
2.1. Asuminen.....	5
2.2. Vuokratästit.....	5
2.3. Huonekalut ja kodinkoneet	6
2.4. Lastentarvikkeet	6
2.5. Opiskelu.....	6
2.6. Lasten harrastusmenot	6
2.7. Edunvalvonta.....	7
2.8. Vaatteet.....	7
2.9. Matkakustannukset.....	7
2.10. Lapsen luonapito	8
2.11. Terveystuettomenot	8
2.12. Hautausmenot.....	8
2.13. Muut menot	8
3. EHKÄISEVÄ TOIMEENTULOTUKI	10

1. YLEISTÄ

Etelä-Pohjanmaan kuntien aikuissosiaalityön yhteisen toimeentulotukiohjeen vuoden 2022 laatimisprosessissa ovat olleet mukana: Seinäjoen kaupunki, Kuusiokuntien sosiaali- ja terveyskeskus-kuntayhtymä, Lapuan kaupunki, Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue, Isokyrön kunta, Kuntayhtymä Kaksineuvoinen, Ilmajoen kunta, JIK peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä ja Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä sekä Kelan keskinen vakuutuspiiri. Työryhmässä on käsitelty toimeentulotuen myöntämiskäytäntöjen nykytilaa ja tulevaisuutta.

Perustoimeentulotuki on siirtynyt vuoden 2017 alusta Kelan hoidettavaksi. Kunnat päättävät erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvista täydentävän toimeentulotuen menoista sekä ehkäisevästä toimeentulotuesta. Tarkoituksena on, että toimeentulotuen myöntäminen kunnissa perustuu sosiaalihuollossa yhdessä asiakkaiden kanssa tehtyyn palvelutarvearvioon ja asiakassuunnitelmaan. Toimeentulotuen myöntäminen on enemmän sosiaalityön väline kuin pelkkä etuus.

Toimeentulotuen tarkoituksesta säädetään toimeentulotukilain 1 § seuraavasti: Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätön toimeentulo. Harkittaessa otetaan huomioon hakijan tulot ja varat. Toimeentulotukilain §2 mukaan toimeentulotukea hakeva 17-64 -vuotias henkilö on velvollinen ilmoittautumaan työttömänä työnhakijana työvoimatoimistoon, ellei hän ole työssä tai toimi yrittäjänä, opiskele päätoimisesti tai ole pykälässä ilmoitettujen poikkeusten nojalla esteellinen vastaanottamaan työtä.

Kuntien sisäisillä ohjeilla on tarkoitus yhtenäistää ja tarkentaa tuen myöntämisen käytäntöjä. Ohjeita tulee soveltaa rinnakkain toimeentulotukilain ja sosiaali- ja terveysministeriön ohjeiden kanssa (Opas toimeentulo-tukilain soveltajille STM julkaisuja 2013:4) siten, että ne eivät ole ristiriidassa. Lisäksi kuntien ohjeiden tarkoituksena on parantaa toimeentulotuen laadullista sisältöä.

Täydentävän toimeentulotuen kohteissa on sovellettu THL:n toimeentulotuen kohdeluokituksia.

1.1. Tuen hakeminen

Toimeentulotukea kunnasta haetaan sähköisellä hakemuksella, kirjallisella hakemuksella tai suullisella hakemuksella esim. ajanvarauksella sosiaalitoimeen, neuvottelussa, puhelimitse tai kotikäynnillä. Tällä hetkellä osassa aluetta on käytössä sähköinen asiointipalvelu Hyvis ja omapalvelu.

Kunnasta voi hakea suoraan toimeentulotukea pääsääntöisesti vain silloin, kun henkilöllä tai perheellä on Kelassa voimassa oleva toimeentulotukipäätös ja toimeentulotukilaskelma tai sosiaalipäivystysasiana virka-ajan ulkopuolella. Muussa tapauksessa asiakkaan tulee hakea ensin Kelan perustoimeentulotukea. Hakijan ei välttämättä tarvitse itse tunnistaa hakeeko täydentävää vai ehkäisevää toimeentulotukea, vaan asia tulee ratkaista kunnassa lain mukaisesti. Kela voi tarpeen mukaan siirtää asiakkaan hakemuksesta kunnalle kuuluvat toimeentulotuen osat kuntiin käsiteltäväksi. KELAn uudistuneessa lomakkeessa on kohta, jossa asiakas voi ilmaista tarpeen hakemuksen siirtämisestä kuntaan ja sellaisia menoja. Tällöin KELA siirtää hakemuksen.

Asiakkaalla on oikeus päästä keskustelemaan kunnan sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan kanssa puhelimitse tai henkilökohtaisella käynnillä viimeistään seitsemän arkipäivän kuluessa siitä, kun hän on sitä pyytänyt (ToTul §14 e).

1.2. Tuen myöntäminen

Toimeentulotuen myöntää oleskelukunta, joka on se kunta, missä tuen hakija vakituisesti asuu. Ulkopaikka-kuntalainen voi saada korkeintaan kiireellistä toimeentulotukea. Hakemuksen kiireellisyyden arvioi sosiaalityöntekijä tai sosiaalihoaja tarvittaessa yhteistyössä Kelan kanssa. Kiireelliseen hakemukseen tulee tehdä päätös samana päivänä hakemuksen saapumisesta tai viimeistään seuraavana arkipäivänä. Toimeentulotukea myönnetään pääsääntöisesti hakemisajankohdan kuukaudelle. Harkinnalla erityisen tarpeen perusteella tukea voidaan myöntää takautuvasti tukeen oikeuttaviin maksamattomiin menoihin.

Mikäli jälkihuoltonuori asuu eri kunnassa kuin siinä, mikä kunta vastaa jälkihuollosta, asuinkunta käsittelee toimeentulotuen. Vaihtoehtoisesti voidaan asiakkaan kohdalla sopia yhteisesti, että kotikunta käsittelee nuoren toimeentulotuen edelleen. Hyvä käytäntö on tehdä yhteistyötä nuoren kotikunnan kanssa tuen myöntämisen yhteydessä. Kotikunnalla on maksuvelvollisuus.

Lisäksi on sovittu alueellisesti, että esim. vankien tai asunnottomuustilanteiden kohdalla kotikunta vastaa omista asiakkaistaan. Samoin menetellään palveluasumisen kohdalla.

1.3. Päätös

Toimeentulotukipäätös kaikkiin hakemuksiin annetaan kirjallisena viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä hakemuksen saapumisesta tai pyydettyjen lisäselvitysten saapumisesta. Päätöksessä tulee aina perustella ne asiakkaan esittämät vaatimukset, joita ei hyväksytty kokonaisuudessaan viranhaltijan harkinnasta johtuen. Päätöksessä tulee näkyä, mille ajalle se on tehty. Päätös sisältää oikaisuvaatimusohjeet.

2. TÄYDENTÄVÄ TOIMEENTULOTUKI (ToTul § 7 c)

Täydentävää toimeentulotukea myönnetään erityisiin menoihin ja tilanteisiin perustuen. Kiinnitetään huomioita pitkäaikaiseen pienituloisuuteen. Tukea myönnettäessä on tehty ensin perustoimeentulotuen laskelma Kelassa, jossa tulot ja menot ilmenevät. Täydentävä toimeentulotuki on tilapäistä. Kunnassa voidaan tarvittaessa tehdä erillinen laskelma koskien täydentävää toimeentulotukea, mutta se ei ole välttämätöntä.

THL:n määritelmän mukaan toimeentulotukiasiakkuus on pitkäaikaista, kun henkilö on saanut perustoimeentulotukea vähintään 8-10 kk vuoden aikana.

Toimeentulotukilain 7c § mukaan henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena voidaan pitää esimerkiksi pitkäaikaista toimeentulotuen saamista, pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta sekä lasten harrastustoimintaan liittyviä erityisiä tarpeita.

2.1. Asuminen

Muut kuin perusmenoihin kuuluvat asumisesta aiheutuvat menot. Kelan normin ylittävät asumismenot voidaan tapauskohtaisesti huomioida järjestelyajaksi. Asiakasta ohjataan edullisempaan asumismuotoon. Esimerkiksi vuokra- tai sähkövakuus voidaan myöntää sellaisessa tilanteissa, jolloin se on välttämätöntä, mutta asiakas ei voi saada sitä Kelasta.

Itsenäistyvien nuorten tilanteet, eri kulttuurien erityispiirteet ja vuokran kohtuullisuus otetaan huomioon lähtökohtaisesti samoin kuin Kela.

Mikäli vakuus on hylätty Kelassa ja arvioidaan, että päätös on virheellinen tai ilmenee esimerkiksi lausunnon tarve, niin ensisijaisesti ollaan yhteydessä Kelaan. Kun on selvitetty, että vakuus on hylätty kelassa riittävin tiedoin ja perustein, niin kunta päättää vakuudesta.

2.2. Vuokrarästit

Ensisijaisesti ohjataan hakijaa sopimaan vuokranantajan kanssa maksusuunnitelmasta rästien hoitamiseksi. Täydentävää toimeentulotukea voidaan perustellusta syystä myöntää asumista vaarantavaan vuokravelkaan. Tukea ei myönnetä, mikäli vuokrarästi on syntynyt ylisuurista asumiskustannuksista. Mikäli perustoimeentulotuki on jostain syystä jäänyt hakematta, tulee se hakea ensin takautuvasti rästin kattamiseksi. Asiassa toimitetaan Kelalle riittävä selvitys.

Sähkö- ja vesimaksuihin liittyvät rästit ja sähkön katkaisutilanteet käsitellään samalla tavalla.

Tuen hakijan oma osuus on merkityksellistä. Asiakkaan oma toiminta tukee asian edistymistä. Laaditaan yhdessä asiakkaan kanssa suunnitelma uuden velan ehkäisemiseksi. Suunnitelma voi sisältää esim. edunvalvonnan hakemisen, välitystilin aloittamisen tai muuta oman tilanteen edistämistä. Asiassa huomioidaan myös mahdollisuus maksaa KELAn etuudet suoraan vuokranantajalle. KELA toteuttaa tätä asumistuen ja toimeentulotuen lainsäädännön kriteerien mukaisesti. Myös vuokranantajilla on roolia tässä prosessissa.

2.3. Huonekalut ja kodinkoneet

Kodin perustamiskustannuksiin voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea, kun se hakijan tausta ja olosuhteet tai terveydentila huomioon ottaen on välttämätöntä kodin perustarvikkeiden saamiseksi esim. pitkän laitoshoidon/asunnottomuuden jälkeen tai nuoren itsenäistymisen tukemiseksi. Palvelutarpeen arvio tehdään tarvittaessa.

Hakijan tulee tehdä selvitys hankinnoista, johon toimeentulotukea haetaan. Kodin perustamiskustannuksiin voidaan myöntää 150 - 500 € perheen koosta riippuen. Yksittäisiin kodinhankintoihin voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea silloin kun toimeentulotuen tuen tarpeen pitkäaikaisuus, toimintakykyä heikentävä sairaus tai muu perheen erityinen olosuhde sitä edellyttää. Tarve voidaan todeta myös kotikäynnillä. Pyykinpesukoneen hankintaan voidaan myöntää enintään 300 €, ellei koneen korjaaminen (max 150 €) ole edullisempi vaihtoehto. Jälkihuoltoon siirtyessä itsenäiseen asumiseen käytetään ensisijaisesti lastensuojelulain mukaisia itsenäistymisvaroja.

Kodinperustamiskuluihin voidaan myöntää toimeentulotukea yleensä kerran. Erotilanteissa ensisijaista on omaisuuden ositus.

2.4. Lastentarvikkeet

Lastentarvikkeet voidaan myöntää lapsiperheisiin.

- ✓ vaunut enintään 100-250 €
- ✓ vauvansänky patjoineen enintään 145 €
- ✓ turvakaukalo tai turvaistuin enintään 80 €

2.5. Opiskelu

Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää opiskelijalle opiskelusta aiheutuviin hankintoihin ja muihin pakollisiin menoihin. Tuetaan päätoimista opiskelua ensimmäiseen ammattiin. Tukea myönnettäessä korostetaan opiskelun merkitystä ja kaikkien oikeutta opiskeluun ja työelämään.

Kela myöntää oppimateriaalilisää 47,26 €/kk uutena etuutena. Oppimateriaalilisään vaikuttavat vanhempien tulot ja se huomioidaan täydentävää tukea myönnettäessä. Oppimateriaalilisän hakeminen opiskelumenoihin on ensisijaista. Toisen asteen opiskelun maksuttomuus ei kata kaikkia menoja, esim. koulumatkoja.

Välttämättömän tietokoneen hankintaan myönnetään enintään 300 €. Muita opiskelutarvikehankintoja voivat olla laskin max. 100 € tai aloituspaketit max. 300 €.

Myös pääsykoemaksut voidaan huomioida menoina.

2.6. Lasten harrastusmenot

Lasten vähäiset harrastusmenot sisältyvät lähtökohtaisesti perusosalla katettaviin menoihin. Täydentävää tukea voidaan myöntää lähivanhemmalle lapsen harrastustoimintaan ja esimerkiksi koulussa tarvittaviin perusliikuntavälineisiin.

Harrastustoimintaan ja perusliikuntavälineisiin enintään 130 €/lapsi/v.

Tukea voidaan myöntää myös muihin erityisiin harrastuksiin. Pääsääntöisesti tuetaan kouluikäisille ohjattua harrastustoimintaa yksi säännöllinen harrastus / lapsi / vuosi. Harrastustoimintaa voidaan tukea myös lastensuojelun avohuollon tukitoimena, mikäli kunta niin päättää. Erityisen harrastuksen menoja voidaan tukea enintään 300 €/v. (150 € kevät /150 € syksy).

2.7. Edunvalvonta

Edunvalvontapalkkio otetaan laskelmassa täydentävän tuen menona huomioon. Lisäksi huomioidaan maistraatin edunvalvonnan käsittelymaksut. Edunvalvontapalkkio huomioidaan asiakkaalle omista tuloista maksettavana menona esim. asumispalvelun asiakasmaksua määriteltäessä, jolloin laskuun ei erikseen myönnetä toimeentulotukea. Huomioidaan tilanne, jos näin on ollut vain osa vuodesta. Harkintaa arvioitaessa huomioidaan myös hakijan talouden säästöt. Päätöksen toimeentulotuesta edunvalvontapalkkioon tekee kotikunta eli sijoittajakunta myös silloin kun asiakas asuu palveluasumisessa toisella paikkakunnalla (samoin kuin kohdassa 2.13).

2.8. Vaatteet

Vaatetuskulut sisältyvät perusosaan, eikä tavanomaisiin vaatekustannuksiin myönnetä yleensä toimeentulotukea.

Romaninaisen vaatetukseen voidaan perusosaan sisältyvien vaatemenojen lisäksi myöntää hankintakuluina romanihameeseen enintään kahden vuoden välein 450 €, kun tuen hakija on asunut maakunnan alueella vähintään kahden vuoden ajan. Tämä edellyttää pitkäaikaista toimeentulotukiasiakkuutta ja hankinnan maksimikulu 450 € huomioidaan laskelmassa menona. Tuki voidaan myöntää romanasusteita säännöllisesti päivittäin käyttävälle maksusitoumuksena. Tukea myönnettäessä käytetään maksusitoumusta valmistajalle, jolta löytyy voimassa oleva Y-tunnus tai verokortti. Pääsääntöisesti tuki myönnetään 18-vuotta täytäneelle.

2.9. Matkakustannukset

Matkakustannukset sukulaisten luo, vapaa-ajan matkakulut, asiointimatkat ja matkat kotipaikkakunnalle ym. ovat perusosaan sisältyviä. Työnhakuun liittyviin matkoihin tuen voi saada TE-toimistosta.

Erityisen syyn perusteella matkoja voidaan huomioida täydentävässä toimeentulotuessa. Tällaisia syitä voivat olla matkat kuntouttavaan työtoimintaan tai sosiaaliseen kuntoutukseen sekä osallistuminen esim. hautajaisiin tai opiskelun pääsykokeen matkakulut. Toisella paikkakunnalla opiskelevien bussilipun/kk koulumatkatuen omavastuuosuudet huomioidaan menoina. Kaikki opiskelun matkat eivät ole koulumatkatuen piirissä. Vangin perhetapaamisen matkakustannukset voivat olla hyväksyttäviä perheen matkakustannuksia. Matkakulut huomioidaan edullisimman matkustustavan mukaan. Mikäli oman auton käyttö on perusteltua, myönnetään enintään 0,20 €. Omaehtoisen opiskelun matkakustannuksia tuetaan, mikäli opiskelu edistää työllistymistä tai osallisuutta.

2.10. Lapsen luonapito

Kela myöntää vanhemmalle lapsen tapaamisesta aiheutuvat kustannukset, kun asiassa on tehty sosiaaliviranomaisen vahvistaman sopimus tai oikeuden päätös. Lapsen luonapidosta aiheutuvat lähivanhemman maksamat matkakustannukset huomioidaan täydentävän toimeentulotuen menoina sellaisissa tapauksissa, jolloin hakija saa Kelan perustoimeentulotukea ja tuen myöntäminen on lapsen edun mukaista.

2.11. Terveys- ja huoltomenot

Myönnetään sellaiset terveydenhuoltoon ja kuntoutukseen (esim. toimintakyvyn edistäminen, päihdekuntoutus) liittyvät erityismenot, jotka katsotaan asiakkaalle välttämättömiksi ja ne eivät sisälly Kelan myöntämään perustoimeentulotukeen. Terveys- ja huoltomenoissa käytetään ensisijaisesti julkista terveydenhuoltoa.

Lääkkeet kuuluvat Kelan perustoimeentulotukeen. Kunnan tukemana lääkkeitä voidaan myöntää kertaluontoisesti yllättävässä tilanteessa, esimerkiksi kun asiakas kotiutetaan sairaalasta ja Kela ei myönnä hänelle lääkkeitä eikä asiakkaalla itsellään ole varoja. Kelan tulee ratkaista perustoimeentulotuki myös kiireellisessä tilanteessa. Lääkkeitä myönnettäessä maksusitoumus rajataan kiireellisiin ja välttämättömiin lääkkeisiin (esim. sydän-, astma- tai diabeteslääkkeet). Lääkkeet myönnetään tällöin ehkäisevänä toimeentulotukena.

2.12. Hautausmenot

Täydentävää toimeentulotukea hautauskustannuksiin voi hakea suoraan kunnasta. Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää välttämättömiin ja kohtuullisiin hautauksesta aiheutuviin kuluihin varattomalle kuolinpesälle. Vainajan ja lesken tulot ja varat otetaan huomioon täysimääräisesti ja niistä on ensisijaisesti maksettava hautauskulut (Perintökaari 18 luku §5, 21 luku §1 ja §5). Rahavarat ilmenevät saldotodistuksesta. Mikäli vainajalla on perittävää varallisuutta, voidaan siitä tehdä takaisinperintä (ToTul. § 20). Tukea haetaan vainajan kotikunnan sosiaalitoimesta. Hakemuksen liitteinä tulee olla perukirja ja hautauksesta aiheutuneet laskut.

Hautauksesta aiheutuviksi välttämättömiksi kuluiksi katsotaan arkku (n. 700 €), arkkuun huolto, välttämättömän kuljetus ja seurakunnan lasku hautaamisesta tai tuhkauksesta. Toimeentulotukea myönnetään alueellisen vaihtelun mukaisesti enintään 1400 - 1600 €. Hautaustoimistojen ja seurakunnan kustannusten välillä on eroja eri paikkakunnilla.

Hautauksesta aiheutuviksi välttämättömiksi kuluiksi ei katsota lehti-ilmoituksia, muistotilaisuutta tai hautakiveä. Myöskään perunkirjoituksesta aiheutuviin kustannuksiin ei myönnetä toimeentulotukea. Mikäli kuolinpesä on varaton, ohjataan tekemään perunkirjoitus oikeusaputoimistossa.

2.13. Muut menot

Muut erityisistä tarpeista aiheutuvat menot, jotka perustuvat asiakkaalle tehtyyn palvelutarpeen arviointiin tai asiakassuunnitelmaan. Muu meno voi olla esim. erityisryhmien uimahallimaksun vuosittainen omavastuuosuus tai osallistumismaksu suunniteltuun toimintaan. Kotona asumista tukeviin tukipalveluihin, joita ovat esim. siivouspalvelu (ml. raivaussivous), pyykkipalvelu, vaatehuolto ja kauppapalvelut, voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea asiakkaan palvelutarve ja tulot huomioiden.

Laki sosiaalihuollon asiakasmaksuista on tullut voimaan 1.7.2021 alkaen. Palveluasumisen ja tehostetun palveluasumisen maksut määritellään asiakkaan maksukyvyn mukaan siten, että toimeentulotuen tarvetta ei lähtökohtaisesti synny. Tehostetussa palveluasumisessa kunta maksaa ateriamaksut palveluntuottajalle. Määritellyn asiakasmaksun alentaminen on ensisijaista suhteessa toimeentulotukeen. Tilapäisesti voidaan myöntää toimeentulotukea, jos sen katsotaan olevan tarkoituksenmukaisempaa kuin uuden asiakasmaksupäätöksen tekeminen. Sijoittajakunta eli kotikunta tekee toimeentulotukipäätökset.

3. EHKÄISEVÄ TOIMEENTULOTUKI

Ehkäisevästä toimeentulotuesta säädetään toimeentulotukilaissa (ToTul. §13). Kunta myöntää päättämiensä perusteiden mukaan ehkäisevää toimeentulotukea. Tukea voidaan myöntää muun muassa tuen saajan aktivointia tukeviin toimenpiteisiin, asumisen turvaamiseksi, ylivelkaantumisesta tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi sekä muihin tuen saajan omatoimista suoriutumista edistäviin tarkoituksiin.

Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on tukea taloudellisissa vaikeuksissa olevia ihmisiä ja torjua heidän syrjäytymistään. Ehkäisevän tuen avulla edistetään henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistään pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta. Ehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen käynnistää sosiaalihuoltolain mukaisen palvelu-tarpeen arvioinnin asian vaatimassa laajuudessa.

Ehkäisevä toimeentulotuki on riippumaton siitä, onko henkilö tai perhe oikeutettu perus- tai täydentävään toimeentulotukeen. Ehkäisevää toimeentulotukea myönnetään henkilön tai perheen poikkeuksellisessa elämäntilanteessa. Ehkäisevää toimeentulotukea ei yleensä peritä takaisin, mutta joissakin erillisissä tapauksissa tuki voidaan myös osittain tai kokonaan periä takaisin silloin kun tuen hakijalla on esim. tulevaa maksukykyä (ToTul §20). Mikäli osa tai koko tuki peritään takaisin, on päätökseen kirjattava myös takaisinperinnän maksu-suunnitelma.

Ehkäisevä toimeentulotuki ei perustu laskelmaan, kuten perustoimeentulotuki ja täydentävä toimeentulotuki. Ehkäisevän tuen avulla kunnalla on mahdollisuus myöntää joustavammin tukea erilaisissa elämäntilanteissa ja edistää asiakkaan työllistymistä, toimintakykyä, opiskelua tai muuta osallisuutta.